

Євген КУРІННИЙ©

доктор юридичних наук, професор
(Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОГО ОБОВ'ЯЗКУ ЖІНОК В УКРАЇНІ

Стаття присвячена актуальній проблемі – особливостям реалізації військового обов'язку жінок в Україні. Розглянуто законодавчу регламентацію регулювання цих суспільних відносин та звернуто увагу на її нестабільність. Відмічено дещо обмежений обсяг реалізації відповідного обов'язку жінок порівняно з чоловіками. Наголошено на невдастості положень першої редакції наказу Мініборони України № 313 від 11.10.2021. Наведено перелік головних особливостей реалізації військових обов'язків жінок в нинішніх умовах України.

Ключові слова: *військовий обов'язок, військовий облік жінок, оборона, особливий період, суспільні потреби, військовослужбовці.*

Постановка проблеми. Відносини військового обов'язку безпосередньо походять від закріпленої у ст. 65 Конституції України норми, де зазначається, що Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України.

Історія реалізації військової повинності (військового обов'язку) налічує не одне століття. Військова повинність, як правило, була загального характеру, і тому мала аббревіатуру «загальна військова повинність», під якою розумівся – встановлений законом обов'язок населення відбувати військову службу в ЗС своєї країни. Загальна військова повинність вперше запроваджена у Франції 1793 р. згідно з декретом Конвенту. У російській імперії зазначена повинність була введена 01.01.1874 під час проведення військових реформ 1860–1870-х років військовим міністром Д. Мілютіним. До цього російські збройні сили формувалися шляхом створення феодалного та народного ополчення, а з 1705 р. – шляхом проведення рекрутських наборів (термін служби 20–25 років). Відповідно до закону про загальну військову повинність 1874 р. на службу призивалися чоловіки, яким виповнився 21 рік. Загальний строк служби становив 15 років, з них на дійсній службі в армії – 6 років (на флоті – 7) і в запасі – 9 років. У 1876 р. строк дійсної служби скорочено до 5 років. Наприкінці XIX – початку XX ст. він не раз змінювався від 3 до 5 років.

Напередодні Першої світової війни, згідно із законом про загальну військову повинність 1912 р., призовний вік становив 20 років (граничний вік – 43), дійсна служба в піхоті та артилерії – 3 роки, в інших родах військ – 4, на флоті – 5 років.

Червона (Радянська) армія формувалася спочатку на принципах добровільності комплектування й виборності командного складу. Однак створити численну й боєздатну армію таким способом було неможливо, й тому з 1918 р. ЗС «країни диктатури пролетаріату» почали організовуватися на основі загального військового обов'язку трудящих.

Загальна військова повинність була переважно в так званих капіталістичних країнах. У 1960–1970-х рр. армії багатьох закордонних держав почали переходити до комплектування своїх сил на контрактній (США, Велика Британія) або змішаній (ФРН) основі. Водночас закон про загальний військовий обов'язок в цих країнах не було скасовано [1].

У перші півтора десятиріччя після 1991 р. ЗС України комплектувалися на

основі загального військового обов'язку, потім з ініціативи вітчизняних політиків збільшилися тенденції реалізації намірів формування армії на контрактній основі. Після весни 2014 р. подібні ініціативи були припинені, призов на строкову службу скасований не був, однак поступово зростала кількість військовослужбовців за контрактом, які становили основу нашої армії та сприяли збільшенню її чисельності.

До війни з РФ, у 2013 р., у лавах Збройних Сил України було 166 тис. осіб, а витрати на оборону тоді становили лише 1 % від ВВП. Після анексії Криму та початку бойових дій на Донбасі чисельність ЗСУ збільшилася до 250 тис. осіб. Такою вона залишалася до 2018 р. включно. В 2019 р. чисельність української армії скоротилася до 246 тис. Але вже наступного року ЗСУ знову налічували 250 тис. військових. У 2021 р. року чисельність ЗСУ знову становила 246 тис. осіб. У 2022 р. після початку повномасштабного вторгнення та з урахуванням мобілізації у лавах Збройних Сил перебуває приблизно 700 тис. осіб. Тож порівняно з 2014–2021 рр. чисельність української армії зросла майже втричі [2].

За змістом зафіксованої вище ст. 65 Конституції України відповідний обов'язок повинен реалізовуватися без статевого поділу, тобто формально він поширюється на всіх громадян як чоловічої, так жіночої статі, які за низкою законодавчо визначених критеріїв (вік, фах, стан здоров'я) можуть виконувати зазначений обов'язок.

Підтвердженням цього слугує кількість осіб жіночої статі, які служать в ЗСУ. Наприклад, у 2021 р. кількість жінок в лавах Збройних Сил була приблизно 30 тис. З початком повномасштабного вторгнення РФ їхня кількість зростає. Зараз 50 тис. жінок працюють у різних військових структурах, з них 38 тис. служать за військовими спеціальностями, а серед цих 38-ми тис. 5 тис. перебуває на передовій. До повномасштабного вторгнення їхня кількість становила 15–25 %. Цей показник є доволі великим і значно більшим, ніж в інших країнах світу [3].

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Донедавна питання адміністративно-правового забезпечення реалізації військового обов'язку загалом та жінок зокрема, не входили до списку пріоритетних досліджень вітчизняних науковців (винятком можна вважати працю Т. Шуляк та спільну статтю Т. Коломоєць, В. Колпакова та Д. Кременової, що були присвячені військовому обліку жінок), однак перебування України в умовах особливого періоду об'єктивно сприяють подальшому вивченню порушеної проблеми.

Мета цієї праці – дослідження особливостей реалізації військового обов'язку жінок в Україні.

Виклад основного матеріалу. Необхідно зазначити, що в більшості ж країн світу та Європи служба жінок в армії базується на цілком добровільних засадах. Серед європейських країн лише у Норвегії жінки зобов'язані обов'язково служити в армії. Загалом список цих країн не надто довгий, до нього належать Ізраїль, Північна Корея та Малайзія.

У Норвегії з 01.01.2015 дівчата зобов'язані служити в армії. Термін служби в лавах збройних сил Норвегії за законом становить для призовників 19 місяців, проте в реальності він рідко перевищує 12 місяців.

В Ізраїлі жінки служать нарівні з чоловіками. Проте стосується це далеко не всіх. Якщо дівчина вийшла заміж до того, як настав час йти служити, то в армію її не заберуть. Крім того, жінка може відмовитися від служби в армії з релігійних чи етичних міркувань. Приблизно третини представниць прекрасної статі звільняються від служби за станом здоров'я, вагітності або релігійних мотивів. Ті жінки, які потрапили в ізраїльську армію, мають низку послаблень порівняно з чоловіками. По-перше, термін несення військової служби у чоловіків становить 3 роки, а у жінок – 21 місяць. Також прекрасній статі дозволяється залишати на ніч місце служби і повертатися додому, їм надають пільги під час вступу до вищого навчального закладу і платять солідну заробітну плату за несення служби. За неповних два роки жінка обов'язково отримує якусь професію залежно від того, в якій частині вона служила. Кількість жінок в армії Ізраїлю перевищує 35 % від загальної чисельності збройних сил.

У Північній Кореї жінки теж служать нарівні з чоловіками. У 2003 р. було ухвалено закон, що встановлює термін служби за призовом: до 10 років для чоловіків і до 7 років для жінок. По суті, жінки почали служити в армії з 1995 р., а пік прийшовся на 1997 р. Тоді в Північній Кореї вибухнув страшний голод, і багато дівчат пішли в армію добровільно, знаючи, що там їх хоча б будуть годувати. Військова служба вважається

дуже престижною, туди потрапляють тільки дівчата, які мають хороше походження і довели свою вірність партії. Особливо велика кількість жінок характерна для зенітних військ і берегової артилерії. Всього ж серед всіх військовослужбовців північнокорейської армії 10 % – жінки [4].

Як зазначалося раніше, в нашій державі є військовий обов'язок жінок. Він закріплений у положеннях ч. 11 та ч. 12 ст. 1 Закону України від 25.03.1992 «Про військовий обов'язок і військову службу» (далі – Закон).

Зокрема у ч. 11 ст. 1 зазначається, що жінки, які придатні до проходження військової служби за станом здоров'я та віком і закінчили заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої або вищої освіти та здобули медичну або фармацевтичну спеціальність, підлягають взяттю на військовий облік військовозобов'язаних.

Жінки, які мають спеціальність та/або професію, споріднену з відповідною військово-обліковою спеціальністю, визначеною в переліку, затвердженому Міністерством оборони України, та придатні до проходження військової служби за станом здоров'я та віком, крім зазначених в абзаці першому цієї частини, беруться на військовий облік військовозобов'язаних за їх бажанням.

Відповідно до ч. 12 ст. 1 Закону жінки, які перебувають на військовому обліку, можуть бути призвані на військову службу чи залучені для виконання робіт із забезпечення оборони держави у воєнний час. У мирний час жінки можуть бути прийняті на військову службу та службу у військовому резерві тільки в добровільному порядку (за контрактом).

Жінки виконують військовий обов'язок на рівних засадах із чоловіками (за винятком випадків, передбачених законодавством з питань охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі), що становить прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу, проходження військової служби, проходження служби у військовому резерві, виконання військового обов'язку в запасі та дотримання правил військового обліку.

У ч. 3 ст. 1 Закону зафіксовано, що військовий обов'язок містить: підготовку громадян до військової служби; приписку до призовних дільниць; прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу; проходження військової служби; виконання військового обов'язку в запасі; проходження служби у військовому резерві; дотримання правил військового обліку.

Згідно з пунктом 2 чинного Порядку організації та ведення військового обліку призовників і військовозобов'язаних, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 № 921 (далі – Постанова), військовий облік є складовою змісту мобілізаційної підготовки держави та полягає у цілеспрямованій діяльності державних органів, підприємств, установ та організацій щодо фіксації, накопичення та аналізу військово-облікових даних призовників і військовозобов'язаних із відображенням їх у військово-облікових документах, а також здійснення контролю за дотриманням призовниками і військовозобов'язаними, посадовими особами державних органів, підприємств, установ та організацій встановлених правил військового обліку.

Відповідно до абз. 11 п. 18 Постанови взяттю на військовий облік військовозобов'язаних державними органами, підприємствами, установами та організаціями підлягають: жінки, які мають фах, споріднений з відповідними військово-обліковими спеціальностями, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України, за умови їх придатності до проходження військової служби за станом здоров'я, віком та сімейним станом.

Аналізуючи зміст наведених норм, реалізація жіночого військового обов'язку в Україні порівняно з відповідним обов'язком чоловіків, має дещо обмежений (звужений) характер (обсяг): по-перше, жінки не підлягають призову на строкову військову службу; по-друге, мають менший граничний вік перебування у запасі (50 років); по-третє підлягають обов'язковому взяттю на військовий облік тільки якщо придатні до проходження військової служби за станом здоров'я та віком і закінчили заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої або вищої освіти та здобули медичну або фармацевтичну спеціальність; по-четверте мають нормативно визначену обставину, що унеможливує взяття на військовий облік – «за сімейним станом»; по-п'яте, незважаючи на те, що з 2019 р. всі посади рядового, сержантського та старшинського складу, які наразі є у Збройних Силах України стали доступні для жінок

військовослужбовців, певна обмеженість у доступі для жінок до окремих посад офіцерського складу зберігається (відповідно до положень наказу «для службового користування»).

За останній рік найбільше дискусій, пов'язаних з військовим обов'язком жінок, було навколо їх постановки на відповідний облік. Це є цілком логічним, якщо взяти до уваги, що алгоритм реалізації згаданого обов'язку має починатись з етапу складання згаданих обліків. Зокрема, міністром оборони України А. Тараном був підписаний наказ Міністерства оборони України від 11.10.2021 року № 313 «Про затвердження Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями, після одержання яких жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних», у положеннях якого містився перелік з 35 відповідних спеціальностей та 76 професій.

Після майже миттєвого виникнення негативного суспільного резонансу у зв'язку з набуттям чинності згаданого наказу, а також спрямування на адресу Президента України 23.12.2021 громадянкою Я. Рашевченко електронної петиції № 22/130110-еп «Знущання над жінками! Не повинні усі жінки, які мають спеціальність та/або професію, бути військовозобов'язаними!!!», яку підтримали 37 тисяч підписантів, Глава держави В. Зеленський підготував відповідь, у якій зазначалось, що він звернувся до Міністра оборони України О. Резнікова (призначений на цю посаду 4 листопада 2021 року) з проханням невідкладно і комплексно опрацювати порушене у петиції питання, приділивши особливу увагу вирішенню таких питань, зокрема: суттєвому уточненню (скороченню) переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідною військово-обліковою спеціальністю, згідно із яким жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних, з урахуванням реальних потреб оборони держави; впровадженню сучасних цифрових технологій у процедури постановки на військовий облік з метою уникнення обов'язкової особистої присутності жінок під час постановки на облік у відповідних районних (міських) територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки; врегулюванню питання порядку проходження медичного огляду під час постановки на військовий облік жінок; застосуванню виважених підходів щодо адміністративної відповідальності за несвоєчасну постановку на військовий облік військовозобов'язаних жінок до завершення процесу остаточного врегулювання згаданої процедури.

Наказом Міністерства оборони України від 07.02.2022 № 35 були внесені зміни до згаданого вище наказу від 11.10.2021 № 313. Зокрема, розширилась його назва – «Про затвердження Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями, після одержання яких жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних, та Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями», кількість визначених спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями, після одержання яких жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних скоротилася відповідно до 14 та 7, а 76 спеціальностей та/або професій визначались спорідненими з відповідними військово-обліковими спеціальностями.

Наказом Міноборони «Про внесення зміни до наказу Міністерства оборони України від 07.02.2022 № 35» 06.09.2022 № 259 був відтермінований початок обов'язкового військового обліку жінок із 01.10.2022 на 01.10.2023.

Однак після цього питання постановки на військовий облік жінок залишалось остаточно не вирішеним, бо на законодавчому рівні не було уточнено підстави для обов'язкового обліку жінок-військовослужбовців. Також у Збройних Силах України під час дії особливого періоду спостерігається певний брак фахівців з медицини, радіотехніки, харчових технологій, доукомплектування вакантних посади яких могло б відбуватися насамперед за рахунок представниць жіночої статі.

Наступним важливим кроком нормативного уточнення військового обліку жінок можна вважати Закон України від 07.10.2022 «Про внесення зміни до статті 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо взяття жінок на військовий облік військовозобов'язаних», що полягали у викладенні нової редакції ч. 11 ст. 1, яка зафіксована вище.

Якщо попередній зміст ч. 11 ст. 1 (у редакції від 30.03.2021) Закону містив положення, що жінки, які мають спеціальність та/або професію, споріднену з

відповідною військово-обліковою спеціальністю, визначеною в переліку, затвердженому Міністерством оборони України, та придатні до проходження військової служби за станом здоров'я та віком, беруться на військовий облік військовозобов'язаних, то редакція ч. 11 ст. 1 від 10.10.2022 конкретизує фаховий критерій такого обов'язкового обліку, а саме – жінки, які придатні до проходження військової служби за станом здоров'я та віком і закінчили заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої або вищої освіти та здобули медичну або фармацевтичну спеціальність. Інші категорії жінок, які мають спеціальність та/або професію, споріднену з відповідною військово-обліковою спеціальністю, визначеною в переліку, затвердженому Міністерством оборони України, беруться на військовий облік військовозобов'язаних за їх бажанням.

Згідно зі ст. 12 Закону, для призову на військову службу чи залучення для виконання робіт із забезпечення оборони держави жінок у воєнний час необхідно, щоб особи жіночої статі перебували на військовому обліку. Відсутність перебування на такому обліку унеможливорює згадані призов і залучення.

Законодавча регламентація відносин реалізації військового обов'язку жінок через відповідний облік в Україні за 30-річну історію Закону не відрізнялась сталістю і стабільністю. Зокрема, в другій редакції Закону від 18.06.1999 в ч. 7 ст. 1 цього законодавчого акта зазначалось, що жінки, які за фахом мають медичну підготовку або підготовку, споріднену з відповідною військово-обліковою спеціальністю за переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України, придатні до проходження військової служби за станом здоров'я і віком, беруться на військовий облік. Вони зобов'язані прибувати за викликом до військового комісаріату для проходження медичного огляду і виконувати правила військового обліку.

У мирний час жінки можуть добровільно вступити на військову службу за контрактом. У воєнний час особи жіночої статі, які перебувають на військовому обліку чи пройшли загальне військово навчання, можуть бути призвані на військову службу за рішенням Президента України [5].

Водночас у третій редакції Закону від 04.04.2006, у ч. 11 ст. 1 Закону, було зафіксовано, що жінки, які мають фах, споріднений з відповідною військово-обліковою спеціальністю, визначеною в переліку, затвердженому Кабінетом Міністрів України, та придатні до проходження військової служби за станом здоров'я, віком та сімейним станом, беруться на військовий облік військовозобов'язаних [6].

Наведені приклади свідчать, що довгий час, коли в Україні був відносний мир та спокій, необхідність у здійсненні обов'язкового військового обліку жінок була фактично не затребувана практикою. А коли майже за 4 місяці настання особливого періоду така потреба стала нагальною, Міноборони України було ухвалено некоректне рішення, що містилося у нормах першої редакції вже згаданого наказу від 11.10.2021 № 313. Положення цього підзаконного акта повинно б відповідати таким засадничим вимогам, як обґрунтованість, комплексність, своєчасність, оптимальність, реальність виконання, неприпустимість негативних наслідків, можливість фінансового забезпечення, а вийшло далеко не так: знадобився рік, щоб помітно зменшити штучно створену соціальну напругу.

Висновки. На підставі викладеного можна констатувати, що реалізація військового обов'язку жінок в нинішніх реаліях України характеризується особливостями, серед яких основними є: нестабільність вітчизняного законодавства, норми якого регулюють ці відносини, що іноді призводить до невідповідності між окремими положеннями цільового законодавства (наприклад, зміст абзацу 11 пункту 18 Постанови суперечить нормі, зафіксованій в абзаці 2 ч. 11 ст. 1 Закону); існування двох форматів здійснення цього обов'язку – за бажанням (альтернативного) та обов'язкового (безальтернативного), що стосується жінок з медичним або фармацевтичним фахом; відсутність належного практичного досвіду реалізації другого (безальтернативного) варіанта в умовах особливого періоду (війни); фактичне загальмування зазначеного процесу на його першій стадії (складання обліку військовозобов'язаних жінок) внаслідок поспішних та малопідготовлених рішень з боку попереднього керівництва Міністерства оборони України; наявність розширеного переліку критеріїв для постановки жінок на відповідний облік – «статевий», «за станом здоров'я», «за сімейним станом», «віковий», «професійний» (останній потребує уточнення у частині можливої наявності досвіду роботи жінок за фахом [7, с. 311]). Також до вказаного переліку треба додати таку

індивідуально-психологічну ознаку, як готовність виконувати обов'язки військовослужбовця; незавершеність формування оборонної моделі нашої держави, остаточний післявоєнний варіант якої може суттєво вплинути на подальше існування нинішніх форматів реалізації військового обов'язку жінок.

Список використаних джерел

1. Волковинський В. Військова повинність загальна. URL : <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=>.
2. Як змінювалася чисельність Збройних Сил України. Слово і діло. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/14/infografika/bezpeka/yak-zminyuvalasya-chyselnist-zbrojnyx-syl-ukrayiny>.
3. Бойко О. Жінки в ЗСУ: на передовій – 5 тисяч військовослужбовців. URL : <https://susplne.media/295172-zinki-v-zsu-na-peredovij-5-tisac-vijskovosluzbovic/#:~:text=>.
4. В яких країнах світу та як жінки несуть військову службу. URL : https://espreso.tv/article/2015/01/15/v_yakyykh_krayinakh_svitu_ta_yak_zhinky_nesut_viyskovu_sluzhbu.
5. Про внесення змін до Закону України "Про загальний військовий обов'язок і військову службу" : Закон України 18.06.1999. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 33. Ст. 270.
6. Про внесення змін до Закону України "Про загальний військовий обов'язок і військову службу" : Закон України від 04.04.2006. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 38. Ст. 324.
7. Коломоєць Т., Колпаков В., Кременова Д. Військовий облік жінок – новатипний різновид військового обліку за законодавством України (критерії для виокремлення). *Юридичний електронний журнал*. 2022. № 9. С. 308–311.

Надійшла до редакції 27.11.2022

References

1. Volkovyns'kyu V. Viys'kova povynnist' zahal'na [General military duty]. URL : <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=>. [in Ukr.].
2. Yak zminyuvalasya chysel'nist' Zbrojnykh Syl Ukrayiny [How the number of the Armed Forces of Ukraine changed]. *Slovo i dilo*. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/14/infografika/bezpeka/yak-zminyuvalasya-chyselnist-zbrojnyx-syl-ukrayiny>. [in Ukr.].
3. Boyko, O. Zhinky v ZSU: na peredovij – 5 tysyach viys'kovosluzhbovtziv [Women in the Armed Forces of Ukraine: 5,000 servicemen on the front line]. URL : <https://susplne.media/295172-zinki-v-zsu-na-peredovij-5-tisac-vijskovosluzbovic/#:~:text=>. [in Ukr.].
4. V yakyykh krayina svitu ta yak zhinky nesut' viys'kovu sluzhbu [In which countries of the world and how women carry out military service]. URL : https://espreso.tv/article/2015/01/15/v_yakyykh_krayinakh_svitu_ta_yak_zhinky_nesut_viyskovu_sluzhbu. [in Ukr.].
5. Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny "Pro zahal'nyy viys'kovyy obov'yazok i viys'kovu sluzhbu" [On amendments to the Law of Ukraine "On general military duty and military service"] : Zakon Ukrayiny 18.06.1999. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 1999. № 33, art. 270. [in Ukr.].
6. Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny "Pro zahal'nyy viys'kovyy obov'yazok i viys'kovu sluzhbu" [On amendments to the Law of Ukraine "On general military duty and military service"] : Zakon Ukrayiny vid 04.04.2006. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 2006. № 38, art. 324. [in Ukr.].
7. Kolomojets', T., Kolpakov, V., Kremova, D. (2022) Viys'kovyy oblik zhynok – novatsiynny riznovyd viys'kovoho obliku za zakonodavstvom Ukrayiny (kryteriyi dlya vyokremlyennya) [Military registration of women – an innovative type of military registration under the legislation of Ukraine (criteria for separation)]. *Yurydychnyy elektronnyy zhurnal*. № 9, pp. 308–311. [in Ukr.].

ABSTRACT

Yevhen Kurinnyi. Peculiarities of fulfilment of women's military service in Ukraine. This article examines the specifics of women's military service in Ukraine. The author has emphasized that the relevant relations are primarily regulated by the Law of Ukraine "On Military Duty and Military Service" of March 25, 1992 and a number of by-laws, among which an important place belongs to the order of the Ministry of Defense of Ukraine No. 131 of October 11, 2021, which defines the list of specialties and/or professions related to the relevant military accounting specialties, after receiving which women are taken on military registration of conscripts.

It has been emphasized that over the past year, the largest number of discussions related to women's military service revolved around their registration. This is quite logical, if we take into account that the algorithm for the implementation of the mentioned obligation should begin with the stage of drawing up the mentioned registrations. It has been noted that the first edition of the above-mentioned order was unsuccessful, because it did not meet such basic requirements as justification, comprehensiveness, timeliness, optimality, reality of execution, inadmissibility of negative consequences, possibility of financial support.

The author has found that the implementation of women's military duty in the current realities

of Ukraine is characterized by features, among which the main ones are: the instability of domestic legislation, the norms of which regulate these relations; the existence of two formats for the implementation of this obligation – optional (alternative) and mandatory (non-alternative), which concerns women with a medical or pharmaceutical profession and training; lack of proper practical experience of implementing the second (no alternative) option in the conditions of a special period (war); the actual slowing down of the mentioned process at its first stage (compilation of records of conscript women) as a result of hasty and ill-prepared decisions by the previous leadership of the Ministry of Defense of Ukraine; the presence of an extended list of criteria for putting women on the relevant register – "gender", "by health status", "by marital status", "age", "professional" (the last one needs to be clarified, in terms of the possible presence of work experience of women by profession, also to the specified list should be added such an individual and psychological feature as the readiness to perform the duties of a military serviceman; the incompleteness of the formation of the defense model of our state, the final post-war version of which can significantly affect the future existence of the current formats of the implementation of women's military duty.

Keywords: *military duty, military registration of women, defense, special period, public needs, military personnel.*

УДК 342.76+349.2

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-227-234

Роман ЗВАРИЧ©

кандидат історичних наук

(Коломийський економіко-правовий

фаховий коледж Державного

торгівельно-економічного університету,

м. Коломия Івано-Франківської обл., Україна)

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОБМЕЖЕННЯ: ПРАЦЯ І ВОЄННИЙ СТАН У РЕСПУБЛІЦІ УКРАЇНА

Останніми роками, від моменту проголошення Конституції України, визнані нею права і свободи людини і громадянина систематично порушуються самими законами України й іншими нормативно-правовими актами чи актами судочинства. Визначено ключові характеристики правових обмежень, які слід враховувати для застосування інституту обмежень у правовому регулюванні відносин праці. Виокремлено види правового встановлення взаємовідносин людини і держави та констатовано, що обмеження (якщо вони є законними) можуть бути встановлені лише в тому випадку, якщо інтереси народу переважатимуть над інтересами держави і якщо права і свободи людини будуть визнані основними цінностями держави як конституційного ладу, оскільки «стрижнем і першоелементом держави є Людина (індивід, особистість), яка наділена певним балансом фізичного та біологічного, соціального спілкування та культурно-духовних особливостей.

Ключові слова: *права і свободи людини і громадянина, Конституція, Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», звуження, можливості, верховенство права, демократія.*

Постановка проблеми. Внаслідок існування особливих правових режимів у суспільній організації взаємовідносин між учасниками цих відносин, зокрема у сфері праці, неабиякої ваги набувають наукові-практичні підходи у застосуванні законодавства про працю, що передусім спрямоване на реалізацію громадянами України права на працю. Правовий інститут обмежень прав і свобод людини і громадянина наразі широко застосовується у процесі регулювання суспільних відносин під час особливих правових режимів. Правова доктрина, юридична практика й законодавство загалом передбачають можливість існування надзвичайного і воєнного стану, кожен із яких потребує окремих спеціальних норм правозастосування під час введення їх в дію.

Фактичні та юридичні умови існування воєнного стану у відновленій Республіці Україна виникли з 2014 р., проте через обставини воєнного стану як особливий правовий режим було введено строком на 1 місяць лише у 2018 р. у 10 областях України, а з 24

© Р. Зварич, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3936-3602>

romanzvarychphd@ukr.net